90'LI YILLARDA TÜRKİYE'DE MEDYA VE BANKACILIK SEKTÖRLERİ İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ

Ebubekir AYAN*

ÖZET

1990'lı yıllar Türkiye'de medya sektörü ve bankacılık sektörü tarihleri açısından son derece özel bir öneme sahiptir. Bu yıllarda gelişen ve kendisinden sonraki 10 yılı iktisadi ve siyasi açıdan şekillendiren en temel unsurlardan biri olan medya ve bankacılık sektörleri arasındaki hukuki ve ahlaki açıdan son derece sorunlu işbirliği, sonuçta Türkiye'yi büyük sosyal ve finansal krizlere sürüklemiştir. Bu yıllarda medya ve banka yatırımlarından oluşan şirket karması, sahiplerine çok büyük boyutlu haksız kazançlar sağlarken, ülkedeki temel sorunların daha da derinleşmesine neden olmuştur. Aslında doğal bir kontrol mekanizması da olan medya, bu süreçte sahiplerinin çıkarları amacıyla kullanılan bir silaha dönüşmüştür. Bu yıllarda bankacılık sektörü ise, kaynaklarını ağırlıklı olarak yüksek getirili devlet iç borçlanma senetlerine ve usulsüz biçimde grup şirketlerine aktarmayı tercih etmiş ve çok büyük boyutlu yolsuzluklara aracılık etmiştir. İktisadi ve sosyal hayatın bu iki önemli sektörü, bu yıllardaki işleyiş biçimleriyle, ülkeye katma değer sağlamak yerine, tüm toplumu etkileyen büyük iktisadi ve sosyal zararlara neden olmuştur. Bu çalışma, söz konusu dönemin daha doğru anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Medya, Bankacılık Sektörü, Yolsuzluk, Siyasi etki, Finansal Kriz.*

ANALYSIS OF THE RELATIONS BETWEEN MASS MEDIA AND BANKING SECTORS DURING THE 1990s

ABSTRACT

The years of 1990s have an extremely essential importance for the mass media and banking sectors in Turkey. The collaboration, which increased during the 1990s between mass media and banking sector were highly problematic in terms of moral and legal aspects. That eventually carried Turkey to the great social and financial crises and largely shaped the following decade. The cooperation established upon the bank and mass media investments provided their owners great amaounts of (ill-gotten) gains and also deteriorated the essential problems of the country. In mentioned period, the media, which is normally a universal mechanism for the guarantee of public rights, turned to a gun used for the owners' benefits. In these years, the sources held by banking sector were mainly transferred to the government debt securities and to the own group corporations through nonlegal ways. As two important sectors of the economic and social life, mass media and banking sectors caused great damages in economic and social structures rather than providing added value to the country. This paper aims to provide a better and more correct understanding for this period.

Keywords*: Mass Media, Banking Sector, Corruption, Political Impact, Financial Crisis.*

---

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi.

GİRİŞ

Medyanın kamuoyunu etkileme konusundaki benzersiz konumu dolayısıyla, medya-sermaye-siyaset ilişkilerinde meslek ahlakı sınırlarını zorlayan ya da bu sınırların oldukça dışına taşan örnekler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de uzun yıllardır yaşanagelmektedir. Medya ve siyaset arasındaki bu uygunsuz işbirliği çabaları, medyanın toplum üzerindeki etki gücü sebebiyle, belki de kaçınılmaz bir olgudur. Ancak bir hukuk devletinde, toplumsal yaşamının diğer olguları arasında sayılabilecek, adi ya da nitelikli, bireysel ya da örgütlü tüm suçlar gibi medya hukuksuzluğunun da yaptırımlara tabi olması ve bunun engellenmesine dönük caydırıcı önlemlerin alınması esastır. 90'lı yıllar, bu sorunlu ilişki biçiminin oluşturduğu zeminde Türkiye tarihinin hiçbir döneminde yaşanılmadığı kadar aleni hukuksuzluklara sahne olmuştur.

Devlet ve hukuk mekanizmasının, bu uygunsuz işbirliğine uzun yıllar boyunca seyirci kaldığı ya da siyasiler ve üst düzey memurlar marifetiyle bizzat dâhil olduğu, oluşan yağma ortamında kamu kaynaklarının (en zarif ifadeyle) "doğal olmayan yollarla" el değiştirdiği (ya da çalındığı) bu süreç, nihayetinde sürdürülemez bir noktaya ulaşmış ve devletin bekasının dahi tartışılır hale geldiği büyüklükte finansal (ve soysal) krizler üretmiştir. Türk medyasının esas aktör olduğu bu sürecin, ayrıca, medya gücünün sınırlarının olası genişliği konusunda eşsiz bir tecrübe olarak uluslararası literatür açısından da son derece değerli bir örnek olduğu düşünülmektedir.

Medya-sermaye-siyaset ilişkilerinin bu olağandışı serüveninin en önemli (ve akçeli) halkasını ise medya sermayedarlarının bankacılık yatırımları oluşturmaktadır. Medya ve bankacılık sektörlerinin bu sorunlu birlikteliği ve bunun sonucu olarak o yıllarda yaşanan tecrübeler, bu dönemi kirli kılan unsurların başında gelmektedir. Çalışmada öncelikle, 90'lı yıllarda bankacılık sektörünü bu denli cazip kılan finansal ve makroekonomik ortam ele alınacak, ardından medya ve bankacılık sektörü ilişkisinin boyutları ve bu ilişkinin sonuçları somut örnekler eşliğinde irdelenecektir. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan finansal krizler 90'lı yıllardaki bu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıktığı ve o yıllardaki süreçle bütünlük arz ettiği için, çalışmada esas alınan inceleme dönemi 1990-2002 arası olarak belirlenmiştir.

1. 1990'lı Yıllarda Türkiye'de Finans Piyasaları ve Getiri Olanakları

1980'li yılların ilk yarısından itibaren ekonomisini hızla serbestleştirme ve dışa açma çabasına giren Türkiye, serbest piyasanın, temel kurumlarından ve

denetim işlevinden yoksun bir biçimde işletilemeyeceğini 90'lı yıllarda acı bir biçimde tecrübe etmiştir. Başta kamusal denetim işlevi olmak üzere, serbest piyasanın etkili bir biçimde işlemesini sağlayacak kurumsallaşma çabalarının eksik ya da piyasadaki gelişmelerin oldukça gerisinde kaldığı bu sürecin en önemli finansal aktörleri ise bankalar olmuştur.

Sermaye hareketlerinin serbest bırakıldığı 1989 yılından itibaren, artan kamu harcamalarının finansmanına katkıda bulunmak ve ödemeler dengesine katkı sağlamak amacıyla ülkeye yabancı sermaye çekmek için düşük kur politikası izlenmeye başlanmıştır. 1989 ve 1990 yıllarında reel faiz düzeyleri çok yüksek olmasa da, kur artışlarının enflasyon oranının oldukça altında gerçekleşmesi, yabancı sermayeye önemli oranlarda arbitraj getirisi imkânı sunmuştur. Ancak finans piyasalarını yabancı sermaye açısından cazip kılmayı amaçlayan bu uygulama, 1991 yılından itibaren 'yüksek reel faiz' politikasına dönüştürülmüş, ortaya çıkan yüksek reel getiri olanakları, başta bankalar olmak üzere yerli yatırımcıların da ilgisini çekmeye başlamıştır. Getiri düzeylerinin yüksekliği ve yurtdışından gelen kaynaklar için sağlanan vergi muafiyetleri, zamanla yerli bankaların yurtdışından borçlanarak sağladıkları kaynakları yurt içinde Türk Lirasına çevirip Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) yatırımlarına aktarmaları sürecini de başlatmıştır (Ayan, 2010: 36-37, ayrıca bkz, Soysal, 2009: 107-115).

1991 yılından itibaren kur artışları enflasyon oranının üzerine çekilmiş, DİBS faiz oranları ise sert bir biçimde yükseltilmiştir. Kur artış oranları ve faiz oranları arasındaki aralık (faiz oranları lehine) çok geniş tutularak, hem yabancı yatırımcılar hem de yurtdışından döviz cinsinden borçlanıp Türkiye'de TL pozisyonuna geçerek parasını DİBS yatırımlarında değerlendiren yerli yatırımcılar (ya da bıyıklı yabancılar) açısından yüksek getirili bir yatırım ortamı oluşturulmuştur. Oluşan bu zahmetsiz ve yüksek kazançlı yatırım ortamı, özellikle banka kârlılıklarını hızlı bir biçimde arttırarak Türkiye'de banka sahibi olmayı son derece cazip hale getirmiştir. Yeni bir banka kurmak ya da mevcut bir bankayı satın almak amacıyla medyanın bir silah olarak kullanıldığı, medya-banka-siyaset üçgeninde yaşanan ve kimi zaman mafyanın da dahil olduğu bu kirli süreç (dönemin Başbakanının yurtdışında bir ülkede yediği ve bu süreçle ilişkilendirilen yumruk da hesaba katıldığında, bu kirli ve kanlı süreç) aşağıdaki başlıklarda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Genel çerçevesi yukarıda çizilen bu süreçte bankalar ana faaliyet alanlarının ötesinde, yurtdışından önemli tutarlarda döviz cinsinden kısa süreli kaynak edinerek bunları yurt içinde yüksek getirili (TL cinsinden) Hazine bonolarında değerlendirme yoluna gitmiş ve böylelikle, kurların aniden yükselişi olasılığı karşısında yüksek

düzeyde risk taşımaya başlamışlardır (Ayan, 2007: 46). 1994 yılı nisan ayında, ödemeler dengesindeki sorunlar dolayısıyla ortaya çıkarak piyasaları önemli ölçüde sarsan ve 3 bankanın batmasına neden olan döviz krizi de, ülke ekonomisini önemli risklerle karşı karşıya bırakan bu süreci durduramamış, sadece kısa bir süre için yavaşlatmıştır (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz, Kazgan, 2008). 1994 yılında ağır bir finansal kriz yaşayan ve sonraki 1 yıl boyunca bunun olumsuz etkilerini gidermeye çalışan Türkiye, krizden çok kısa bir süre sonra, 1995 yılından itibaren yeniden 'düşük kur-yüksek faiz' politikasına dönmüş ve kısa süreli yabancı sermaye için yeniden bir çekim merkezi haline gelmiştir (Ayan, 2007: s.47).

1990-1999 yıllarında iç borç faizi ödemelerinin konsolide bütçe harcamaları içindeki payı hızla artmış, sırasıyla %14.3, %13.0, %13.8, %19.1, %25.9, %27.8, %33.7, %24.8, %36.1, %35.1 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar kriz yılları olan 2000 ve 2001'de de hızlı artışını sürdürmüş ve sırasıyla %40.3 ve %46.6 olarak gerçekleşmiştir (TCMB, 2011). Artan kamu harcamalarının ağırlıklı olarak iç borçlarla finanse edildiği ve özel sektörün fon piyasalarından dışlanması pahasına toplanan kaynakların son derece verimsiz biçimde kullanıldığı, dolayısıyla borçlanma ihtiyacının ve borçlanma maliyetlerinin (faiz düzeylerinin) sürekli yükselme eğiliminde olduğu bu yapı, gün geçtikçe çözümü daha da zorlaşan bir sorun yumağına dönüşmeye başlamıştır. Ancak bu sağlıksız makroekonomik ortama rağmen, hatta bu olumsuzlukların düzeyiyle orantılı bir biçimde, Türkiye'de bankacılık sektörünün kârlılığı ve cazibesi hızla artmıştır. Bu yıllarda bankacılık sektörünün sermayedarlar açısından bu denli cazip olmasının tek nedeni, kuşkusuz sadece yüksek getirili DİBS yatırımları değildir. Bunun yanında bazı bankalar, bu konudaki sınırlamaları ve tüm denetim mekanizmalarını aşarak, kaynaklarını kendi (gerçek ya da 'naylon') grup şirketlerine son derece cazip koşullarla aktararak ya da kimi zaman doğrudan çalarak büyük haksız kazançlar sağlamıştır.

Bu dönemde banka kârlılıkları da oldukça yüksek düzeylere çıkmış, örneğin 1989 yılında %35.1 olan özel sermayeli ticaret bankalarının özsermaye kârlılık oranları 1990-1999 arası dönemde sırasıyla %42.0, %47.3, %40.6, %56.5, %53.7, %77.3, %80, %69.6, %70.8, %65.2 olarak gerçekleşmiştir (TBB, 2011). Aşırı riskli çalışan bazı bankaların karlılık rakamları ise bu ortalamalardan çok daha yüksek seyretmiştir. Örneğin 2000 yılında faaliyetlerini sürdüremez duruma gelerek TMSF'ye devredilmek zorunda kalınan Demirbank'ın özsermaye kârlılığı, 1992 yılından devir tarihine kadar olan dönemde ortalama olarak %100'ün üzerinde gerçekleşmiş, 1995 yılında ise %222.6 düzeyine kadar çıkabilmiştir. Üretimi yeterince finanse etmeyen, ülke ekonomisi açısından yeterli katma değer üretmeyen

ve makro ekonomik dengelerin bozulmasından beslenen bu Türkiye'ye özgü bankacılık sistemi içerisinde, bazı özel sermayeli bankalar dünyanın en kârlı bankaları arasına girebilmiştir.

Sorunların çözümü için 2000 yılından itibaren uygulamaya konulan ekonomik istikrar programı da, ekonominin 90'lı yıllardaki bu temel hastalığı nedeniyle, yani yüksek reel faiz sarmalının neden olduğu makroekonomik olumsuzluklar ve bankacılık sektörünün taşıdığı aşırı riskler dolayısıyla başarısızlığa uğramış ve ülke, Cumhuriyet tarihinin en büyük finansal krizleriyle karşı karşıya kalmıştır. Bankaların gerek yurtiçinden yüksek faizlerle topladıkları TL ve döviz kaynaklarını gerekse yurtdışından borçlanarak edindikleri kısa vadeli döviz kaynaklarını, yüksek getirili Hazine bonolarına ve kendi grup şirketlerine (son derece cazip koşullarla ya da hiç geri ödenmemek üzere) aktararak ülkeyi çok büyük finansal risklerle karşı karşıya bıraktıkları bu sürecin en önemli aktörlerinden biri medya olmuştur.

90'lı yıllardaki yapısal sorunların oluşturduğu zeminden beslenen (ve bu sorunları daha da derinleştiren) bankacılık anlayışının sonucu olarak, 1994-2003 yılları arasında 25 özel sermayeli ticaret bankası, 'kötü yönetim' ya da 'kötü niyetli yönetim' sonucu faaliyetlerini sürdüremez noktaya gelerek, yaklaşık 23 milyar dolarlık devir zararıyla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir (Bu konuda ayrıntılı bir çalışma için bkz, BDDK, 2009). Devir zararlarının finanse edilmesi amacıyla Hazine tarafından gerçekleştirilen iç borçlanma maliyetleri de hesaba katıldığında, söz konusu maliyetin boyutları çok daha önemli boyutlara ulaşmaktadır.

2. Türkiye'de Medya-Sermaye-Siyaset İlişkilerinin Kısa Tarihi

Başlangıçta oldukça sınırlı sayıda bir tüketici kitlesine hitap ederken, dağıtım işlevini kolaylaştıran ve hızlandıran ulaştırma ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerle birlikte, basın, çok daha önemli bir toplumsal güç haline gelmeye başlamıştır. Zaman içerisinde gerçekleşen teknolojik yeniliklerle birlikte, yazılı basına başta radyo ve televizyon olmak üzere, diğer elektronik tabanlı iletişim unsurları da eklenmiş ve basın-yayın sektörünün kapsamı ve çeşitliliği hızla artmıştır. Özellikle 1980'li yıllarda iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler, iletişim olanaklarında sadece nicel değil çok önemli nitel değişmelere de yol açmış ve asıl olarak bu nitel değişmeler nedeniyle, basın olarak bilinen bir dönem kapanmış ve medya olarak adlandırılan yeni bir dönem açılmıştır (Kaya, 2009: 111).

Kitle iletişim araçlarının bu çeşitliliği ve toplumun geniş kesimlerine ulaşmada sağladığı kolaylık ise, doğal olarak medyanın toplum üzerindeki etki gücünü de arttırmıştır.

Kitle iletişim araçları, günümüzde toplumsal denetimin sağlanmasında olduğu gibi, toplumsal değişmenin de başlıca araçlarından olan bir güç-iktidar kaynağı olarak görülmektedir (Demir, 2006: 7). Gelinen noktada, yalnızca bireylerin değil, aynı zamanda toplumsal grupların, toplumsal kurumların ve kuruluşların medyanın şekillendirici ve belirleyici etkisinden kaçabilmesi son derece güçtür (Arslan, 2001: 135). Sahip olduğu bu emsalsiz güç, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de medyayı siyasiler açısından özel bir konuma taşımıştır. Siyasetin yüz yüze iletişimden ağırlıklı olarak kitle iletişimine kayması, onu iktidar mücadelesinin de stratejik mecrası haline getirmiştir (Bostancı, 2011: 141). Medyanın siyasilerden gelen bu ilgiyi maddi çıkara tahvil etme çabaları da, yine tüm dünyada yaşanagelen bir olgudur. 1990'lı yıllarda yaşanan ve bu çalışmanın da asıl konusunu oluşturan medya-sermaye(banka)-siyaset üçgenindeki tecrübeler ise, bu tanımlamaların da dışına çıkan çok daha özel olaylardır.

Osmanlı'da ilk gazeteler, Batılı ülkelerin mali çıkarlarını savunma aracı olarak 18. yüzyılın sonlarında azınlıklar (gayrimüslimler) tarafından Fransızca olarak yayınlanmıştır. Türkçe gazetelerin yayınlanması ise ancak 19. yüzyılın 2. çeyreğinde mümkün olmuştur. Batı'da gazete (basın), ekonomik, politik ve sosyal şartların bir sonucu olarak ortaya çıkıp gelişirken, Türkiye basını, Batı'dan farklı olarak, toplumsal dinamiklerle değil devlet destekli olarak (devletin uhdesinde) ortaya çıkmıştır. Bu zemin üzerinde gelişen Türkiye basını, sonraki yıllarda da gelişimini Batı'dan farklı bir yapıda, devlet desteğinde ve devlet güdümünde sürdürmüştür (Demir, 2006: 93-94).

Osmanlı'da basının siyasetle ilişkileri hiçbir dönem haber boyutu ile sınırlı kalmamış, basın, hep endişe ile bakılan ve bu nedenle de denetim altında tutulması gereken bir araç olarak görülmüştür. Basın siyaset ilişkilerinin başlangıçta böylesi bir zemin üzerine kurulmuş olması ve basının kendisini siyasal erkin karşısında bir güç olarak algılamaya başlaması, karşılıklı bir güvensizlik doğurduğu gibi, basını da asli fonksiyonunun dışına taşımıştır. Devletle karşılıklı güvensizlik ve çıkar ilişkileri zemini üzerinde gelişen Türk basın tarihi, ilk günlerinden itibaren basın ve siyaset arasındaki (işbirlikleri ve) karşılıklı güç gösterilerine sahne olmuştur (Çakır, 2008: 75).

Cumhuriyet sonrasında toplumu biçimlendiren ve yönlendiren tek parti yönetimi, basını da çeşitli şekillerde denetimi altına almaya ve bu gücü kendi ideolojik amaçları doğrultusunda kullanmaya çalışmıştır (Demir, 2007: 107). Tek parti ideolojisinin topluma kabul ettirilmesinde basın çeşitli şekillerde, bazen antidemokratik yasal düzenlemelerle, bazen hapis ve tehditlerle, bazen de ikna ve ödüllendirmelerle kullanılmaya çalışılmıştır (Demir, 2007:139). Bu dönemde basın, ilgili üst kurumların emirleri altında tek sesli olarak çalışmıştır. Bu bağlılığı sağlamak için CHP yönetimi basını her açıdan kendisine bağımlı kılmıştır. Örneğin, bu dönemdeki gazete sahiplerinin çoğu milletvekilidir (Koloğlu, 2006: 118).

Devletin basın üzerindeki tahakkümü konusundaki tek parti döneminden kalan miras, çok partili yıllarda da etkisini hemen yitirmemiş, 60'lı yıllara kadar, özellikle muhalif basının eleştiri (ve zamanla eleştiri sınırlarını aşan, kimi zaman provokatif) haberlerine tek parti dönemini anımsatan reflekslerle cevap verilmiştir[1]. Basın özgürlüğü konusunda önemli iyileşmelerin sağlandığı 1960 sonrası dönem ise, basının ticari olarak da güçlenmeye başladığı bir süreç olmuştur. Basın gruplarının ticari açıdan güçlendiği ya da güçlü grupların eline geçtiği bu süreç, devlet-basın ilişkilerinde karşılıklı çıkarların işlemeye başladığı dönem de sayılabilir. (Bu dönem Koloğlu (2006) tarafından 'basının sanayileşmesi süreci' olarak isimlendirilmektedir). Kuşkusuz söz konusu çıkar ilişkileri, asıl olarak 1980'lerden itibaren çok daha belirgin hale gelmiştir.

1980'li yıllar, basın-siyaset ilişkilerinde Türkiye açısından çok önemli bir dönemdir. Dünyadaki değişim, ülkede gelişen yeni sermaye yapısı, gazete, radyo ve televizyonla birlikte oluşan yeni (ve daha güçlü) medya yapısı ve medyadaki ticarileşme süreci, bu ilişkilerin daha da karmaşıklaşmasına ve medya-siyaset arasındaki karşılıklı menfaat mücadelesinin farklı bir boyut kazanmasına sebep olmuştur (Demir, 2007: 201).

1990'lı yıllar Türk medya tarihi açısından, medyanın siyasi hayatta ve hükümetler üzerinde olağanüstü biçimde etkili olduğu, medyanın haksız kazanç ve çıkar sağlamak üzere bir silah olarak kullanıldığı, medya sahiplerinin banka satın alma yarışına girdiği, sektör dışındaki sermayedarların da bu olağanüstü güce sahip olmak için gazete-televizyon yatırımlarına giriştiği özel (ve kirli) bir dönemdir[2].

---

[1] Provokatif haberler ifadesiyle, Türk basınının ülkeyi 27 Mayıs darbesine götüren süreçteki aktif rolü kastedilmektedir. Bu husus bu çalışmanın kapsamı dışında olduğundan, ayrıntıya girilmeyecektir.

[2] 1998 yılında, en çok satan gazetelerden birinin (ülkenin en büyük medya grubunun 'amiral gemisi'nin) genel yayın yönetmeni ile iktidar partisinin önemli bir mensubu arasında geçen ve daha sonra kamuoyuna da yansıyan (söz konusu medya grubunun talep ettiği teşvik kredisi konusundaki) telefon

Medya gücünün bu sınırsız etkisi, medya patronlarını bu yıllarda tekelleşme arayışlarına da itmiştir. Bazı medya sermayedarlarının bu yıllardaki büyüme girişimleri, küresel rekabet koşullarının bir sonucu olarak birçok sektörde ortaya çıkan 'yoğunlaşma' olgusunu aşan bir nitelik taşımaktadır. Özellikle dağıtım ağında oluşturulmaya çalışılan tekelleşme girişimleriyle, bazı rakipleri kendine bağımlı kılma amacının yanı sıra, bir kısım gazetelerin de yaşamlarına kastedilmiştir. Türkiye'ye iktisadi, siyasi ve sosyal açıdan çok önemli maliyetler yükleyen bu 'sorunlu yayıncılık' anlayışı, aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3. 1990'lı yıllarda Medyanın Bankacılık Sektörü Yatırımlarının Analizi

1990'lı yıllar, iktisadi ve siyasi açıdan olduğu gibi medya açısından da çok özel bir dönemdir. Sektördeki düşük kârlılığa ve kimi zaman önemli zararlara rağmen medya yatırımlarının hızla arttığı, medya unsurlarının ticari güç mücadelesinin en önemli aracı (silahı) olarak kullanıldığı bu yıllarda medya sermayedarları, en önemli kazançlarını kuşkusuz o dönemde sahip oldukları bankalar vasıtasıyla elde etmiştir. Bankaların medya gücü sayesinde edinildiği, tüm sınırlama ve yaptırımlar aşılarak bankaların adeta organize hırsızlık müesseselerine dönüştürüldüğü bu süreç sürdürülemez noktaya vardığında, söz konusu sermayedarların önemli kısmının medya sektöründen çekilmesine ya da küçülme kararı almasına da neden olmuştur. Türkiye'ye her açıdan çok büyük maliyetler yükleyen ve medya ve bankacılık sektörleri ekseninde şekillenen bu dönem aşağıda öncelikle genel hatlarıyla ele alınacak, ardından da söz konusu sürecin hâkim medya grupları ve bunların bankacılık sektörüyle ilgili faaliyetleri incelenecektir.

3.1. 1990'lı Yıllarda Medya ve Bankacılık Sektörü

Yukarıda da belirtildiği üzere 90'lı yıllar, medya sermayedarların bir banka sahibi olabilmek için yarışa girdiği, birçok banka sahibinin de medya sektörüne girebilmek için çabaladığı, medyanın merkezinde olduğu bu olağandışı ortamda büyük çaplı yolsuzlukların ve haksız kazançların ülkeyi Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik krizlerine sürüklediği özel bir dönemdir. Bu sürecin özeti sayılabilecek aşağıdaki tablo, 90'lı yılların sonunda medya ve bankacılık sektörü arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu grupların medya ve finans

görüşmesinin içeriği ve üslubu, bu dönemdeki medya-siyaset ilişkilerinin kirlilik derecesi konusunda önemli bir göstergedir.

sektörü yatırımları aslında tablodakinden çok daha geniştir. Burada finans sektörü yatırımları bankalarla, medya yatırımları ise gazete ve televizyonlarla sınırlandırılmıştır.

Tablo-1. Türkiye'de Bankacılık Sektörü - Medya İlişkisi (2000 yılı itibariyle)

Holding	**Banka**	**Medya Gücü (TV-Gazete)**
DOĞAN	Dışbank	Kanal D, CNN Türk Hürriyet, Milliyet Radikal, Posta
RUMELİ (Uzan)	İmar Bankası Adabank	Star TV Star Gazetesi
MEDYA (Bilgin)	Etibank	ATV, Sabah
İHLAS (Ören)	İhlas Finans	TGRT Türkiye Gazetesi
ÇUKUROVA (Karamehmet)	Pamukbank Yapı Kredi Bankası	Show TV Akşam
AVRUPA AMERİKA (Aksoy)	İktisat Bankası	Cine 5
DOĞUŞ	Garanti Bankası Osmanlı Bankası Körfezbank	NTV, Kanal E
BAYINDIR	Bayındırbank	BRT
ZEYTİNOĞLU	Esbank	Es TV
NERGİS	İnterbank	Olay TV

Bu konudaki tüm düzenlemelere ve sınırlamalara rağmen, bankalar aracılığıyla halktan toplanan kaynaklar önemli ölçüde grup şirketlerine aktarılarak ya da genellikle 'off-shore' hesaplar yoluyla doğrudan 'çalınarak' bankalar önemli ölçüde zarara uğratılmış ve sonuçta bu zararlar finansal sistemin çökmemesi açısından devlet tarafından üstlenilmek zorunda kalınmıştır[3]. Bunun yanında, banka

[3] Egebank'ın TMSF'ye devir kararının alındığı gece, bankanın hâkim ortağının (Murat Demirel) sırtında çuvallarla güvenlik kameralarına yansıyan "Türkiye'ye has" banka soyma görüntüleri, kuşkusuz ayrı bir sınıflandırmayı hak etmektedir. Ayrıca, devir kararının bankaya ve kamuoyuna bildirimi henüz yapılmadan önce, çok az siyasetçi ve bürokratın sahip olduğu bu bilginin Egebank'ın sahibine nasıl ulaştığı hususu, o dönemde kamuoyu vicdanında yanıtını bulmuş bir sorudur.

aracılığıyla toplanan fonları 'içeriden edinilen' bilgiler (insider trading) sayesinde çok daha kârlı biçimde kullanmak suretiyle daha modern haksız kazanç yöntemlerini tercih eden sermayedarlar da olmuştur.

Piyasalar açısından son derece önemli makamlarda görev yapan bazı üst düzey bürokratların emeklilikleri sonrası büyük sermaye gruplarının yönetiminde görev alması ya da bu gruplarda yöneticilik yapmaktayken piyasalar açısından çok önemli kamusal kurumlara yönetici olarak transfer edilip, söz konusu kamu görevleri bittikten sonra yeniden önceki kurumlarındaki yönetim görevlerine dönmeleri, 90'lı yılların sıkça yaşanan olgularıdır. Bu dönemde, görev süreleri sonunda özel sektörde etkili bir makamda yönetici olabilmek için, görevleri süresince bazı iş adamlarının bir nevi 'iş takipçiliği'ni yapan çok sayıda yüksek bürokrata rastlamak mümkündür. Bunun da ötesinde, ordunun siyasi hayat üzerinde olağandışı etkisinin yoğun olarak yaşanmaya devam ettiği bu yıllarda, bazı emekli generallere, hiçbir ihtisasları olmamasına rağmen banka yönetim kurullarında yer verildiği de görülmüştür. (Hiçbir mesleki yakınlık olmamasına rağmen bazı emekli generallere Türkiye'nin önde gelen sermaye gruplarının yönetim kademelerinde yer verilmesi, bu dönemde yaygın bir uygulamadır).

Paranın banka aracılığıyla kazanıldığı, medyanın ise ahlaki ve hukuki açıdan son derece sorunlu bu sistemin sürdürülebilirliğini sağlamayı üstlendiği bu medya-banka ilişkisinde bankalar, tüm sınırlamalara rağmen uzun yıllar boyunca bu sorunlu işleyiş biçimiyle faaliyetlerine devam edebilmiştir. Bu dönemde medya sermayedarlarının kazançları sadece bankacılık faaliyetleriyle sınırlı kalmamış, bunların yanında, devlet teşviklerinde ve özelleştirme ihalelerinde de medya sahiplerine çok önemli avantajlar sağlanmıştır (Bu konuda ayrıca bkz, Sağnak, 1996: 370-379).

3.2. 1990'lı Yıllarda Türkiye'de Medya-Finans Grupları

Aynı zamanda banka sahibi de olan büyük medya grupları 90'lı yıllarda, yüksek reel faiz politikasını benimseyen hükümetlerin yanında yer alarak ve kaynaklarını önemli ölçüde Hazine bonosu ve Devlet tahvillerinde değerlendirerek büyük kazançlar sağlamanın yanında, önemli tutarlarda devlet teşviklerinden de yararlanmayı bilmiştir. Toplumsal katma değer oluşturmayan ve sadece toplumun çok küçük bir kesimine refah sağlayan bu süreç, sonuçta ülkeyi 2000 ve 2001 krizlerine götürmüş, anılan medya sermayedarlarının önemli kısmının piyasadan çekilmek zorunda kalmaları sonucunu doğurmuştur. Çalışmanın bu kısmında, medya

sahiplerinin bankacılık yatırımları, bu süreçte daha çok öne çıkan ve süreci şekillendiren gruplar çerçevesinde ele alınacaktır.

3.2.1. Doğan Grubu (Doğan Holding)

Medya sektörüne 1980 yılında Milliyet gazetesini satın alarak giriş yapan Doğan grubu, iş hayatında asıl büyümesini 90'lı yıllarda ve özellikle bankacılık sektörü yatırımlarından sonra kaydetmiştir (Milliyet gazetesinin satın alınması sürecinde Koç grubunun etkisi konusunda bkz, Topuz, 2003: 334-335). Grubun ilk bankası, Aydın Doğan'ın kuruluş izni için büyük uğraşlar verdiği Alternatifbank'tır. (Bu mücadele konusunda bkz, Karaca, 2003: 103-105). 90'lı yıllarda Türkiye'de banka sahibi olmanın yukarıda anlatılan önemi dikkate alındığında, bir medya sermayedarının banka kurmak için verdiği bu büyük savaş ayrı bir anlam kazanmaktadır. Ancak grubun bankacılık sektöründeki asıl kazançlı yatırımı Türkiye İş Bankası'ndan satın alınan Türk Dış Ticaret Bankası (Dışbank)'tır. 1994 yılında Türkiye İş Bankası'nın Almanya'daki iştirakinden kullanılan (son derece cazip geri ödeme koşullarına sahip) kredilerle Türkiye İş Bankası'ndan satın alınan Dışbank, grubun en kârlı yatırımlarından biri olmuştur[4].

Medya alanında 90'lı yıllar boyunca büyük bir hızla büyüyen Doğan grubu bu süreçte, başta Hürriyet, Posta ve Radikal gazeteleri ve Kanal D televizyonu olmak üzere, birçok televizyon kanalı, gazete, dergi ve radyoyu bünyesine katarak ve özellikle dağıtım konusunda tekelleşmeye giderek, ülkenin en önemli medya grubu haline gelmiştir. Medya alanındaki bu hızlı büyüme seyri, grubun siyaset ve hükümetler üzerindeki etkisini de aynı ölçüde arttırmıştır. Bu yıllarda hükümetle yakın ilişkisi olan medya patronlarının piyasalar açısından son derece önemli olan idari makamlara yapılacak bürokrat atamaları konusundaki etkisi, artık sıradan bir olguya dönüşmüştür. Söz konusu makamlarda görev yapan kimi bürokratların, görevleri bitiminde, (görev süreleri boyunca önemli gelişme kaydeden) bankalara yönetici olarak atanmaları da, bu yıllarda yine günlük ve sıradan olay mertebesindedir. Kuşkusuz bu bürokrat-yönetici transferlerinin kolayca gerçekleşebilmesinde ve bunun sıradan bir olaymış gibi algılanmasında, bir algı yönetimi unsuru olan medyanın da payı vardır.

---

[4] Bu yıllarda Dışbank'ın alımıyla başlayan ve Petrol Ofisi özelleştirmesiyle devam eden ve her defasında Doğan grubunun lehinde cereyan eden İş Bankası – Doğan grubu işbirliğinde, İş Bankası'nın Doğan grubunun hızla büyümesini finanse eden bu gönüllülüğü, bu çalışmanın kapsamını aşan, ancak ayrıca incelemeye değer bir husustur.

Bu dönemde diğer birçok banka gibi Dışbank da, kaynaklarını önemli ölçüde DİBS yatırımlarına ve (başta özelleştirme ihalesinden İş Bankası'yla birlikte satın alınan Petrol Ofisi olmak üzere) grup şirketlerine uygun ödeme koşullarıyla aktararak, grup açısından oldukça kârlı, ülke ekonomisi açısından ise son derece riskli biçimde faaliyet göstermiştir. Ancak Dışbank'ın Doğan grubuna katkısı sadece bunlarla sınırlı kalmamıştır. 2001 yılı şubat ayında yaşanan ve Cumhuriyet tarihinin en önemli ekonomik krizi olarak gösterilen likidite krizi sürecinde alınan devalüasyon kararının ilan edilmesinden hemen önceki gece, Merkez Bankası'ndan toplamda 5,2 milyar dolar tutarında döviz alan bankalar arasında Dışbank'ın da olduğu belirtilmektedir (Kıvanç, 2008). Krizden önceki gün 688 bin TL seviyesinde olan Dolar kurunun devalüasyon kararı açıklandıktan sonra 962 bin TL seviyesine çıkmış olması, söz konusu bankalara günlük bazda yaklaşık %45 getiri sağlamıştır. Bu bankaların krizin yaşanacağı güne saatler kala böyle bir pozisyon almış olmaları, kuşkusuz ki tesadüfle açıklanamayacak kadar dikkat çekicidir. Bu olay aynı zamanda medya-bankacılık sektörü işbirliğinin ne derece kârlı olabileceğini ortaya koyan somut bir örnektir.

Doğan grubu, 90'lı yıllarda yaygın olarak yaşanan bürokrat transferlerini en kârlı biçimde kullanan grupların da başında gelmektedir. Bürokrasi görevinde Doğan grubuna büyük yararlılıklar gösteren ve kamu görevleri sonrası Doğan grubunda üst düzey yönetici olarak işe başlayan çok sayıda bürokrat bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ancak bürokrat transferleri konusunun en somut örneği kuşkusuz Vural Akışık'tır.

2001 krizi sonrası oluşturulan kamu bankaları ortak yönetim kurulunun başkanlığına, bu süreçte hükümete büyük destek veren Doğan grubunun üst düzey yöneticilerinden Vural Akışık atanmıştır[5]. 2001 yılında kamu bankalarının aktif büyüklüğünün, bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğünün üçte birine karşılık geldiği düşünüldüğünde, söz konusu makamın finans sektörü açısından önemi daha iyi anlaşılacaktır. Vural Akışık'ın görev süresi boyunca, bankacılık sektöründe Doğan grubu lehine birçok gelişme yaşanmıştır. Örneğin o dönem TMSF bünyesinde olan Demir-Halkbank'ın satışında, Türkiye Halk Bankası'nın ön alım hakkını kullanmaması sonucu söz konusu banka son derece cazip bir fiyatla Aydın Doğan ve ortağına satılmıştır. Bu satışın gerçekleşmesinde katkısı olan bir diğer bürokrat da kısa bir süre sonra Doğan grubunda 'yönetim kurulu başkanı danışmanı'

[5] Ülkenin en büyük medya grubunun önemli bir yöneticisinin bu göreve atanabilmiş olması, ancak, 90'lı yılların siyaset ve ekonomi üzerinde neden olduğu ağır tahribatın, ortak akıla ve etik değerlere de sirayet etmiş olmasıyla açıklanabilir.

sıfatıyla çalışmaya başlamıştır. Vural Akışık, kamu görevi sona erdikten hemen sonra Doğan grubuna geri dönerek Dışbank'ın yönetim kurulu başkanlığına getirilmiştir.

Doğan grubu, Türkiye'de bankacılık faaliyetlerine ilişkin getirilen sıkı düzenlemelerin ve iflas durumunda banka sahiplerini, sahiplerin birinci derece yakınlarını ve sorumlu yöneticileri zararlardan tüm mal varlıklarıyla sorumlu tutan kanunun yürürlüğe girmesinin ardından Dışbank'ı yabancı bir bankaya satarak elden çıkarmıştır. Bankanın söz konusu gelişmelerin ardından satışa çıkarılmış olması da son derece anlamlıdır.

3.2.2. Bilgin Grubu (Medya Holding)

Gazeteci bir aileden gelen ve gazeteciliğe de bölgesel bir gazete olan Yeni Asır gazetesiyle başlayan Bilgin grubu, 1985'te sabah gazetesini yayınlamaya başlayarak ulusal ölçekte yayın yapan bir basın gücü haline gelmiştir. 90'lı yıllarda ulusal ölçekte yayın yapan çok sayıda gazeteyi daha bünyesine dahil eden ve yazılı basının en etki gruplarından biri haline gelen Bilgin grubunun 1993 yılında kurduğu ve Türkiye'nin ilk özel televizyon kanallarından biri olan ATV, 90'lı yılların görsel medya araçları arasındaki en etkili unsurlarından biri olmuştur. Gruba ait medya organlarının, Türkiye siyasi tarihi açısından olağanüstü bir dönemi temsil eden '28 şubat' sürecinde oynadığı etkili (ve kirli) rol, Bilgin grubunu o süreçte kamu ihaleleri ve hükümet iznine tabi faaliyetler konusunda oldukça avantajlı kılmıştır. Bilgin grubunun, '28 Şubat gazeteciliği'nin ilk önemli ticari karşılığı Etibank ihalesidir.

Son derece sorunlu bir ihale sonrasında Cavit Çağlar ve Dinç Bilgin ortaklığının satın aldığı Etibank'ın özelleştirme ve iflas süreci, bu yıllardaki medya-banka-siyaset ilişkisinin en somut (ve yüz kızartıcı) örneklerinden biridir. Bankanın Bilgin-Çağlar ortaklığına satılması konusunda olağanüstü bir çaba gösteren dönemin devlet bakanı Güneş Taner'in, bakanlık görevi sonrasında Bilgin'in sahibi olduğu Medya Holding'de yönetim kurulu üyesi olarak görev alması ve bankaya el konulma kararından çok kısa bir süre önce bu görevinden istifa etmesi, Etibank'ın 90'lı yıllardaki medya-sermaye-siyaset ilişkileri açısından neden özel bir örnek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

1935 yılında bir İktisadi Devlet Teşekkülü olarak kurulan ve 1994 yılında özelleştirme kapsamına alınan Etibank, 1997 yılındaki ilk özelleştirme ihalesinden sonuç alınamaması üzerine, 1998 yılında yeniden satışa çıkarılmış ve Bilgin-Çağlar

ortaklığına satılmıştır[6]. Çağlar'ın hâkim ortak olduğu İnterbank'ın Fon'a devri sonucunda Çağlar, Etibank'taki hisselerini Bilgin grubuna devrederek banka ortaklığından ayrılmıştır. Daha sonra bu devrin usulsüz (geriye dönük ve fiktif) olarak gerçekleştirildiği Bankalar Yeminli Murakıplarınca tespit edilmiş ancak Çağlar grubuna ait Etibank hisselerinin Fon'a devri konusundaki girişimler hayata geçirilememiştir (TMSF, 2009a: 35). Zaten Türkiye'de bu süreçteki asıl sorun gözetim ve denetimin yetersizliğinden değil, büyük ölçüde denetim sonuçlarının uygulanmasındaki gecikmeden, yani siyasi etkilerden kaynaklanmaktadır. O dönem bankaların gözetim işlevini yürüten Merkez Bankası'nın önerilerinin (siyasi etkilere daha açık olan) Hazine Müsteşarlığı tarafından dikkate alınmaması veya Bankalar Yeminli Murakıplarının hazırladığı raporların gereğinin ilgili bakan tarafından yerine getirilmemesi, bankacılık sektöründeki iflasların ve krizlerin önemli bir nedeni olmuştur (Günal, 2001: 49).

O dönemde Etibank'ın yönetim kurulunda eski Deniz Kuvvetleri Komutanı'nın, Etibank'ın ortaklarından Cavit Çağlar'ın diğer bankası olan İnterbank'ın yönetim kurulunda ise eski Jandarma Genel Komutanı'nın yer almış olmaları, bankacılık sektörünün o yıllarda nasıl işlediği (ya da denetim ve gözetimin neden etkili olamadığı) konusunda yeterince fikir vermektedir. 28 Şubat sürecinin şekillendirdiği o yılların siyasi koşulları dikkate alındığında, bu tercihler banka sahipleri açısından (kuşkusuz) son derece akılcıdır.

1998 tarihli Banka Yeminli Murakıpları raporunda, esas itibariyle kısa vadeli ve döviz cinsinden mevduattaki artıştan sağlanan kaynakların çok büyük bir bölümünün kredilere ve menkul kıymetlere aktarıldığı, Etibank'ın kredilendirme politikasının büyük ölçüde Medya grubu ve Nergis grubuna kaynak aktarmak üzerine oluşturulduğu belirtilmektedir. Bu gruplara kullandırılan kredilerin geri ödenmesinde yaşanan sıkıntılar, aktif kalitesini olumsuz etkilemiş, ayrıca, bunlara kaynak aktarmak amacıyla agresif bir kaynak toplama stratejisinin benimsenmesi nedeniyle döviz açık pozisyonları önemli rakamlara ulaşmıştır (TMSF, 2009a: 38).

---

[6] Etibanka talip olan grubun taraflarından biri olan ve siyasi açıdan o dönemin en nüfuzlu kişilerinden olan Cavit Çağlar'ın sahip olduğu (ve bu satıştan çok kısa bir süre sonra Fon'a devredilen) İnterbank'ın yaşadığı ciddi mali sorunlar, satış sürecini son derece sorunlu hale getirmiştir. Bu satışa olumsuz görüş bildiren Hazine müsteşarı istifa etmek zorunda kalmış ve yeni atanan müsteşarla birlikte Hazine'nin görüşü olumluya dönmüştür. Dönemin bir devlet bakanı, bu satışı onaylayan özelleştirme yüksek kurulu üyelerinin yüce divanda yargılanması gerektiğini belirtmiştir. Cavit Çağlar'ın siyasi nüfuzunun kaynağı konusunda ise, o dönemde basında genişçe yer alan ve tartışılan dönemin Cumhurbaşkanının 'aile fotoğrafı' tartışmasına bakınız.

Bu işleyiş biçimi bankanın sermaye yeterliliğini de olumsuz etkilemiş ve yasal alt sınırın oldukça altına çekmiştir.

Sonraki süreçte ilgili birimler tarafından yapılan uyarıların gereği banka tarafından yerine getirilmemiş ve bankanın mali bünyesi daha da bozulmuştur. Banka hâkim ortakları ile yönetimin bankanın mali bünyesini iyileştirmeye yönelik talimatları gerçekleştirmekte yetersiz kalması ve grup şirketlerine kaynak aktarılmaya devam edilmesi, off-shore bankalarla işlemlere devam edilmesi, grup şirketlerine iştirak edilmesi, sermayenin artırılmaması ve kredilendirmede emniyet ve verimlilik ilkelerine uyulmaması nedenleriyle 27 Ekim 2000 tarihinde BDDK tarafından Etibank'a el konulmuştur (TMSF, 2009a: 48).

3.2.3. Uzan Grubu (Rumeli Holding)

İş yaşamına 1950'li yıllarda inşaat şirketiyle giren, inşaat taahhüt işleriyle hızla büyüyen ve zamanla faaliyet alanını genişleten Uzan grubu, 1984 yılında Türkiye İmar Bankasını satın alıp yine aynı yıl Adabank'ı da kurarak iki bankaya birden sahip olmuştur. Grubun medya alanındaki ilk yatırımı Türkiye'deki ilk özel televizyon kanalı olan ve 1990'da yayına başlayan Star 1 kanalıdır. Sonraki yıllarda çok sayıda radyo kanalı kuran ve televizyon kanalı sayısını arttıran Uzan grubu, böylelikle 90'lı yıllarda görsel ve işitsel medyada son derece etkili bir konuma sahip hale gelmiştir. 90'lı yıllardaki medya-bankacılık sektörleri işbirliğinde, Uzan grubu önce banka sahibi olup, bu yıllarda medyanın önemini görerek daha sonra medya yatırımlarına yönelen bir örneği temsil etmektedir.

Uzan grubu, bünyesine bankaların ardından medya yatırımlarını da dâhil ettikten sonra, özellikle özelleştirme ihalelerinde çok etkili olmuş, böylelikle enerji ve çimento sektörlerinde çok sayıda ve büyük ölçekli şirketin sahibi olmuştur. 90'lı yıllar boyunca medya unsurlarını siyaset üzerinde çok etkili bir biçimde kullanan ve çok hızlı bir biçimde büyüyen grup, 1999 yılında Star gazetesini kurarak bu etkili konumunu daha da güçlendirmiştir. Uzan grubunun en etkili ismi olan Cem Uzan 2002 yılında bir parti kurarak siyasete atıldıktan sonra, grubun medya organları daha da politize olmuş, hem rakip bazı medya gruplarıyla hem de dönemin hükümetiyle büyük bir mücadeleye girilmiştir. Grubun bu derece büyümesinin de temel etkeni olan bankacılık alanındaki (büyük haksız kazançlar doğuran) hukuksuz faaliyetleri ve özellikle İmar Bankası'nın risklerinin artık tüm bankacılık ve finans sistemini tehdit eder boyutlara ulaşması sonucunda, bankaya BDDK tarafından el konulmuştur.

Uzan grubunun iş hayatında bu derece büyümesinin en önemli mali dayanağı kuşkusuz İmar Bankası kaynaklarıdır. Ancak bütün kamusal sınırlama ve denetimlere ve hatta tespit edilmiş çok sayıda usulsüzlüğe ilişkin müfettiş raporlarına rağmen banka kaynaklarının (mevduat sahiplerinin paralarının) bu denli rahat biçimde hukuk dışı kullanabilmesinde, medya gücü kuşkusuz önemli bir etkendir.

Türk bankacılık sisteminde 90'lı yıllarda gözlenen tüm 'finansal hastalık'ları bünyesinde taşıyan İmar Bankası, ilk olarak 1994 yılında, kredilerinin neredeyse tamamına yakınını Uzan grubuna kullandırması, bankacılık işlevlerinden uzaklaşması, risk yoğunlaşması yaşaması, gelir-gider dengesinin bozulması, kârlılığının düşmesi, likidite sıkışıklığının artması ve 1994 yılında yaşanan finansal krizin mevcut olumsuzlukları ağırlaştırması nedenleriyle Fon tarafından yakın izleme kapsamına alınmıştır (TMSF, 2009b: 26).

Banka yakın izleme kapsamına alındıktan sonra Bankalar Yeminli Murakıplarının yoğun denetimi altına girmiştir. Murakıpların 1994-2000 yılları arasında gerçekleştirdiği denetimlerde; banka kredi portföyünün hemen hemen tamamının grup kredilerinden oluştuğu ve bu kredilerin teminatsız olduğu, KKTC'de kurulmuş olan İmar Off-Shore'a yapılan deponun Uzan grubunun dolaylı finansmanında kullanıldığı ve depo tutarının sürekli büyüdüğü, faaliyet zararları nedeniyle oluşan özkaynak yetersizliği, likidite zafiyeti, tüm yetkilerin yönetim kurulunda toplandığı ve genel müdür ve genel müdür yardımcılarına dahi bazı detaylar dışında yetki devri yapılmadığı hususları tespit edilmiştir. Bu tespitler doğrultusunda banka yönetimi; bankanın Uzan grubu firmalarına kullandırılan kredilerin durdurulması, mevcut kredilerin tahsil edilmesi ve teminatlandırılması, İmar Off-Shore nezdinde tutulan donuk depoların faiziyle birlikte tahsil edilmesi, sermayenin nakit olarak arttırılması ve bankanın yönetim organizasyonu gibi konularda birçok kez uyarmış, ancak tüm bu uyarılardan olumlu bir sonuç alınamamıştır (TMSF, 2009b: 34-36).

Yakın izleme kapsamındaki bir bankanın, tüm denetim birimlerinin gözleri önünde ve usulsüzlüklerin gittikçe büyüdüğü tespit edilmiş olduğu halde, tüm finansal sistemi ve ekonomiyi tehdit eder boyuttaki riskleri taşımasına bu kadar uzun süre 'siyasi sabır' gösterilmesinde, bankanın medya gücünün ve bu gücün de yardımıyla sağlanan siyasi (ya da siyaset üstü) desteklerin etkisi büyüktür.

Bu şartlar altında girilen Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde İmar Bankası, faiz ve kur risklerine maruz kalmıştır. Bu nedenle BDDK, banka

yönetimini bir kez daha uyarmış ancak talimatların yerine getirilmemesi ve mali bünyenin düzeltilmesine ilişkin gerçekçi bir plan sunulmaması üzerine bankaya 2001 tarihinde veto yetkisine sahip yönetim kurulu üyesi atanmıştır. Bu süreçte bankanın gerek sermaye artırımlarını, gerekse grup kredilerinden sağlanan tahsilâtı büyük ölçüde ÇEAŞ ve Kepez Elektrik'ten sağladığı kaynaklar vasıtasıyla gerçekleştirdiği anlaşılınca, bu şirketlerin imtiyaz sözleşmelerinin iptali ve bunlara ait tesislere el konulmasıyla başlayan süreçte, banka 2003 yılında Fon'a devredilmiştir[7] (TMSF, 2009b: 36-37).

Devir sonrası yapılan incelemelerde, bankadaki tasarruf mevduatı tutarının 25 Haziran 2003 tarihinde Merkez Bankası'na resmi olarak bildirilmiş olan 754 milyon TL'nin çok üzerinde ve yaklaşık bu tutarın on katı civarında (8,1 milyar TL) olduğu görülmüştür. Eksik bildirim dolayısıyla yatırılmayan vergiler ve TMSF ve Merkez Bankası nezdinde eksik yerine getirilen yasal yükümlülüklerin yanında, resmi otoritelerden gizlenen mevduat tutarları Uzan grubuna aktarılmıştır (TMSF, 2009b: 34).

İmar bankasında, bir kısmı yakın gözetim altındayken raporlanan, bir kısmı ise ancak Fon'a devredildikten sonra ortaya çıkarılabilen çok çeşitli usulsüzlükler tespit edilmiştir. Bunlardan biri de yetkisiz DİBS satışıdır. Bir başka deyişle İmar Bankası tarafından, aslında Hazine'ye ait olmayan (ya da aslında var olmayan) Hazine bonosu satışı yapılmıştır. Bu durum binlerce yıllık devlet geleneği olan bir ülkede, köklü teftiş müesseselerinin ve onun kıdemli bürokratlarının ve diğer (siyasi ya da siyaset üstü) devlet yöneticilerinin gözleri önünde gerçekleşmiştir. Tüm bu anlatılanlar, medya gücünün etkili bir biçimde kullanıldığında ne denli büyük bir silaha dönüşebileceğinin somut kanıtlarıdır.

3.2.4. Ören Grubu (İhlas Holding)

1970 yılında, Türkiye gazetesinin kurulmasıyla temelleri atılan İhlas Holding, ilerleyen yıllarda faaliyet alanını çeşitlendirerek genişletmiş, özellikle inşaat alanında büyüme kaydetmiştir. 90'lı yıllarda hızlı büyüme seyrini daha da arttırarak sürdüren grup, 1993 yılında medya yatırımlarını da hızla arttırmış, İhlas Haber Ajansı ve TGRT televizyon kanalını kurarak ülkenin medya alanındaki etkili gruplarından biri haline gelmiştir. İktidardaki siyasi partilerle uyum içinde bir yayın

[7] Grubun diğer bankası olan Adabank ise, bankacılık faaliyetlerini halen BDDK'nın gözetim ve denetimi altında sürdürmekte olup, Fon sadece kuruculardaki aranan nitelikleri kaybeden Banka ortaklarının ortaklık haklarını kullanmaktadır.

politikası izlenmesini titizlikle sürdürülen bir gelenek haline getiren İhlas yayın grubu, 1995 yılında kurdukları İhlas Finans isimli finans kurumuyla bankacılık sektörüne de girmiştir. Kâr payı (faizsiz bankacılık) esasına göre işleyen İhlas Finans, kısa sayılabilecek bir sürede önemli aktif büyüklüklere ulaşarak finans kurumları arasında ilk sıraya oturmuştur. İhlas Finans'ın önemli büyüklüklere ulaşmasından sonra grubun büyüme seyri daha da hızlanmış, özellikle 1998'den itibaren, TGRT kanalına önemli yatırımlar yapılmış, kanalın başlangıçta amaçlanan yayın çizgisinden de çıkılarak izleme oranları (ve dolayısıyla etki gücü) arttırılmıştır.

Ören grubu bünyesindeki Türkiye gazetesini ve TGRT televizyonunu diğer medya gruplarından ayıran en temel niteliklerden biri de, bunların kuruluş sermayesinin bir bölümünü dini hassasiyetlerle yapılan bağışların oluşturmasıdır. Yine grubun bu büyüklüklere ulaşmasında, toplumun (tüketicilerin) bir kesiminde gruba karşı dini hassasiyetlere dayalı olarak oluşan güven duygusunun önemi büyüktür. Ören grubunun medya unsurlarının yayın içeriğindeki ticari kaygılarla gerçekleşen 'sapmalar' ve İhlas Finans'ın aşağıda belirtilecek iflas etme gerekçeleri bu açıdan değerlendirildiğinde, Ören grubu, 90'lı yıllardaki diğer örneklere göre sosyal ve ahlaki tarafı daha ağır basan, sadece finansal değil duygusal sömürüyü de içeren özel bir örnektir.

Ören grubu İhlas Finans vasıtasıyla elde ettiği mali kaynakları hızlı bir biçimde grup şirketlerine aktarmış, ancak başta medya şirketleri olmak üzere, grup şirketleri tarafından bu kaynaklar son derece verimsiz biçimde kullanılmıştır. BDDK'ya devir sonrası hazırlanan ve basına da yansıyan SPK raporuna göre, kurumun sahip olduğu kaynakların tamamına yakını grup şirketlerine aktarılmış ve bu politika önemli ölçüde paravan bayiler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. İhlas Finans'ın faaliyet izni, yükümlülüklerini yerine getirememesi ve likidite sorununu çözememesi, şirket kaynaklarını hâkim sermayedarlarının grup firmalarına aktarması ve faaliyetine devamının hesap sahipleri bakımından tehlike arz etmesi gibi gerekçelerle 2001 yılı şubat ayında Bakanlar Kurulu kararıyla kaldırılmıştır (BDDK, 2001a ve 2001b). Özel finans kurumları TMSF kapsamında olmadığından, İhlas Finans Fon'a devredilememiş ve tasfiyesi genel hükümler çerçevesinde (herhangi bir anonim şirket gibi) gerçekleştirilmiştir. Aynı yılın mayıs ayında özel finans kurumlarının tasfiyesine ilişkin değişiklikler getirilmiş, ancak bu değişiklik kapsamında yer verilen geçici kanun maddesindeki, daha önce faaliyet izni kaldırılan özel finans kurumları (yani İhlas Finans) hakkında yeni hükümlerin uygulanamayacağı hükmü sayesinde, İhlas Finans'ın tasfiye süreci yeni

hükümlerden etkilenmemiş ve şirketin batmasına neden olan ortaklar, bir nevi, mağdur mudilerle aynı kefeye konulmuştur.

Medya silahının (ve daha önce Ören grubunda yöneticilik yapmış, dönemin nüfuzlu siyasetçilerinin) etkisi, İhlas Finans'ın tasfiye sürecinde çok daha belirgin hale gelmiştir. Tasfiye planına uymayan ve ödeme planını sürekli aksatan İhlas Finans'taki sorunların kalıcı olarak çözülmesi bakımından, İhlas Finans'ın yükümlülüklerini TMSF gözetiminde gerçekleştirmesini öngören ve mecliste tüm partilerin desteğiyle hazırlanan tasarının yasalaşmasının 2005 yılında son anda engellenmesi bu açıdan oldukça anlamlıdır[8].

İhlas Finans yaklaşık 200 bin mudi ve 1 milyar doları aşkın yükümlülükle piyasadan çekilirken hesap sahiplerini çok büyük maddi ve sosyal sorunlarla baş başa bırakmıştır. Bir kâr zarar ortaklığı birlikteliğinde, ortaya çıkan zararın ağırlıklı olarak buna neden olan ortaklar yerine katılım hesabı sahiplerine yüklenmiş olması, Türkiye'ye özgü bir durum olarak değerlendirilmektedir[9]. Grup, tasfiye planı kapsamındaki ödemeleri sürekli aksatarak mudilerinin mağduriyetini katlamış, son olarak, tasfiye planı dışında, mudilere alacaklarının başka şirketler üzerine aktarıldığını kabul etmelerini öngören sözleşmeler imzalatılmaya başlanmıştır[10]. Ören grubunun bu girişimi, basında grubun (tasfiye sürecini 'bir biçimde' tamamlayıp) yeni bir banka kurma girişimi olduğu haberleriyle aynı dönemde gerçekleşmiştir.

3.2.5. Karamehmet Grubu (Çukurova Holding)

Sanayi, inşaat, iletişim, taşımacılık, finans ve medya sektörlerinde faaliyet gösteren Çukurova grubu, Cumhuriyet tarihinin en eski sermaye gruplarından biridir. Grubun tarım sektörüyle başlayan yatırımları, zaman içinde çeşitlenerek büyümüş ve özellikle 90'lı yıllardan itibaren Çukurova grubu ülkenin en önde gelen

---

[8] Bu engellemenin bizzat dönemin Başbakan'ının devreye girmesiyle gerçekleştiği iddiası o dönem basında yer bulmuş ve bu iddia muhataplarınca yalanlanmamıştır.

[9] Mudilerin mağduriyeti gün geçtikçe artarken, Ören grubu kısa bir süre sonra büyüme çabalarına ve yatırımlarına yeniden başlamıştır. Bu süreçte, büyüme hedefleri doğrultusunda grup tarafından inşa edilen turizm tesislerinin açılışını bizzat dönemin Başbakan'ının yapabilmiş olması, medya-banka-siyaset ilişkileri açısından dikkat çekici bir başka örnektir.

[10] Mudilere önerilen söz konusu sözleşmeler alacakları çok daha uzun yıllara yaymaktadır. Yeni şirketlerin hayali olup olmadığı ya da ne derece güvenilir olduğu da son derece tartışmalıdır. Bu sözleşmeleri imzalamayı kabul eden mudiler tasfiye planından çıkarılmakta ve tasfiye halindeki İhlas Finans tarafından 'gerçekleşmiş ödeme' olarak kamuoyuna duyurulmaktadır.

holdinglerinden biri olmuştur. Özellikle Turkcell yatırımı, gruba çok önemli bir sıçrama imkânı vermiştir.

Grubun ilk bankası 1973 yılında satın alınan Pamukbank, ikinci bankası ise 1980 yılında satın alınan Yapı ve Kredi Bankası'dır. 1996 yılında Güneş gazetesini, 1997 yılında ise Akşam gazetesini satın alarak yazılı basında büyümeye başlayan grup, 1999 yılında Show TV ve Digitürk televizyon kanallarını kurarak medya sektörünün önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir. Diğer etkili gruplardan farklı olarak medya yatırımlarını ancak 90'lı yılların ikinci yarısında gerçekleştiren Çukurova grubu, bu yıllardan itibaren çok daha hızlı bir büyüme seyrine girmiştir.

Grubun ilk bankası olan Pamukbank, özellikle aktif-pasif vade uyumunun bozulması, likidite sorunu, özkaynak yetersizliği ve mali bünyedeki bozulma nedenleriyle 1989 yılında yakın izleme kapsamına alınmıştır (TMSF, 2009c: 20). Bankanın durumu 1994 krizi sırasında yapılan spekülasyonlar nedeniyle daha da kötüleşmiştir. Bu dönemde grup riskleri nedeniyle aktifler donuklaşmış ve likidite baskısı önemli ölçüde artmış, dolayısıyla yüksek kaynak maliyetlerine katlanılmak zorunda kalınmıştır. Pamukbank, grup risklerinden kaynaklanan düşük aktif kalitesi nedeniyle yüksek maliyetli kaynaklarını tasfiye edememiş ve bu durum zararın giderek büyümesine neden olmuştur. Pamukbank, mali bünyesinin iyileştirilmesi hususunda pek çok talimat verilmesine ve mevzuat çerçevesinde mümkün olan kamu desteğinden yararlandırılmasına rağmen, mali yapısını güçlendirici önlemleri yeterince alamamış, bankanın en büyük sorunu olan grup kredilerinin azaltılmasında başarı sağlanamamıştır (TMSF, 2009c: 26).

Tüm bu sorunlara rağmen, bu süreçte yatırımlarını hızla arttıran ve bunu önemli ölçüde sahip olduğu banka kaynaklarıyla finanse etmeye çalışan Çukurova grubu, 2000 ve 2001 krizlerinden sonra finansal açıdan daha ciddi sıkıntılar yaşamıştır. 2001 yılı sonundaki denetimlerde sermayesi yetersiz bulunan Pamukbank, 2002 yılında BDDK kararıyla Fon'a devredilmiştir. Yapı ve Kredi bankası ise 2005 yılı itibariyle, Çukurova Grubu ve TMSF'nin sahip olduğu %57,43 oranındaki hisseleri ile Koçbank'ın mülkiyetine geçmiştir.

3.2.6. Aksoy Grubu (Avrupa Amerika Holding)

Bankacılık sektörüne 1984 yılında Çukurova grubuyla birlikte satın aldıkları İktisat Bankası'yla giriş yapan ve 1988 yılında bankanın tamamına sahip olan Aksoy grubu, medya sektörüne 1991 yılında kurdukları ve Türkiye'nin ilk özel televizyon kanallarından biri olan Show TV ile girmiştir. İlerleyen yıllarda medyadaki

ağırlığını hızla arttıran Aksoy grubu, çok sayıda televizyon ve radyo kanalı kurmanın yanı sıra, 1993 yılında Hürriyet gazetesinin %25'ini satın alarak yazılı basında da söz sahibi olmuştur. (Hürriyet gazetesinin %70 hissesi 1994 yılında Doğan grubu tarafından satın alınmış, sonraki yıllarda gazete tamamen Doğan grubunun olmuştur.)

Türkiye'de 90'lı yılların geleneksel bankacılığının en önde gelen temsilcilerinden biri olan İktisat Bankası, kaynaklarını önemli ölçüde grup şirketlerine ve bankacılığın ana faaliyet alanı dışındaki para piyasası araçlarına aktararak son derece riskli ve sorunlu bir mali bünyeye sahip hale gelmiştir. 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucu kaynak bulmakta zorlanan banka likidite krizine girmiş ve döviz kurlarında yaşanan artış büyük boyutlarda kambiyo zararlarına neden olmuştur (TMSF, 2009d: 25). Bankalar Yeminli Murakıpları tarafından 1994 yılında yapılan incelemelerde; bankanın özkaynaklarının yetersiz kaldığı, kaynak maliyetinin yükseldiği, hızlı mevduat çekilişleri sonucunda bankanın likidite krizine girdiği ve Fransa'daki iştirakine yaptığı kaynak aktarımları sonucu likidite krizinin derinleştiği, döviz kurlarındaki artışın kambiyo zararları ile sonuçlandığı, grup şirketlerine kullandırılan krediler nedeniyle banka aktif yapısının donuklaştığı hususları tespit edilmiştir. Bu nedenlerle iktisat bankası 1995 yılında yakın izlemeye alınmıştır (TMSF, 2009d: 27).

1996 yılında söz konusu uyarılar doğrultusunda bazı iyileşmeler sağlanmışsa da, 1997 yılından itibaren sorunlar gittikçe derinleşerek devam etmiştir. Yaşanan tüm bu olumsuz gelişmeler üzerine; mali bünyesindeki sorunların giderilmesi kapsamında alınması istenen tedbirleri almayan, kaynaklarını bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek şekilde ortaklarının oluşturduğu sermaye grubuna aktaran, zararı özkaynaklarını aşan ve faaliyetlerine bu haliyle devamı mevduat sahiplerinin haklarını ve mali sistemin güven ve istikrarını tehlikeye düşüren İktisat Bankası'nın yönetim ve denetimi 15 Mart 2001 tarihli BDDK kararıyla Fon'a devredilmiştir (TMSF, 2009d: 33).

İktisat bankasının 90'lı yılların başından beri sürekli büyüterek ve tüm bankacılık ve finans sistemini tehlikeye sokacak şekilde taşıdığı söz konusu sorunlara bu kadar uzun süre sabredilmiş (ya da göz yumulmuş) olması, kuşkusuz bankanın ait olduğu grubun medyadaki etkili konumuyla doğrudan ilgilidir. Grup, İktisat Bankası'ndaki sorunlar nedeniyle Show TV'deki hisselerinin önemli bölümünü Çukurova grubuna satarak medya sektöründe küçülmeye başlamış, bankanın Fon'a devrinden sonraki süreçte de medyadan çekilmek zorunda kalmıştır.

SONUÇ

Günümüzde oldukça çeşitli araçları içeren ve hedef kitlesine eskiye kıyasla çok daha kolay biçimde ulaşan medyanın kamuoyu üzerindeki etki düzeyi kaçınılmaz olarak çok yüksektir. Bu etki gücünün başta siyasiler ve bizzat medya sermayedarları olmak üzere birçok çevre tarafından yanlı ve hukuk dışı olarak kullanılma çabaları ise oldukça sık rastlanan olgulardır. Bu cümleden hareketle, medya gücünün sistematik bir biçimde belirli kişilerin ya da grupların lehine (ya da aleyhine) kullanılmasının devlet eliyle engellenmesi, halk egemenliğine dayalı rejimleri diğerlerinden ayıran önemli unsurlardan biri kabul edilebilir. 90'lı yıllarda Türkiye'de banka ve medya sektörleri ekseninde yaşanan ve sonuçta ülkeyi tarihinin en yüksek maliyetli finansal krizlerine sürükleyen süreç ise, bir kısım nüfuzlu yönetici elitin (siyasetçi ya da üst düzey memur) ve sermayedarın egemenliğine dayalı olarak işleyen olağanüstü bir dönemdir.

Kurumsal temelleri henüz oluşturulamamış olduğu için son derece aksak ve çarpık biçimde işleyen serbest piyasa uygulamaları ile koalisyonlardan oluşan hükümetlerin popülist ve başarısız yönetimleri, 90'lı yıllarda Türkiye ekonomisinde derin sorunlar oluşturmuştur. Bu sorunların şekillendirdiği siyasi ve makroekonomik ortamda, Türkiye'de bankacılık sektörü önceki yıllara göre çok daha kârlı ve cazip bir alan haline gelmiştir. Önemli bir kısmı döviz cinsinden ve yüksek faizlerle edinilmiş banka kaynaklarının (hiçbir risk yönetim unsuru gözetilmeden) ağırlıklı olarak devlet iç borçlanma senetlerine ya da (kârlılık ve geri ödenebilme kıstasları gözetilmeksizin) usulsüz olarak grup şirketlerine aktarıldığı bu sürecin, denetim ve gözetim otoritelerine ve bu konudaki tüm sınırlamalara rağmen uzun yıllar boyunca sürdürülebilmiş olmasında medya gücünün belirleyici bir rolü olmuştur.

90'lı yılların son derece sorunlu siyasi ve makro iktisadi ortamında oluşan medya-bankacılık sektörü birlikteliği, medyayı asıl işlevinden uzaklaştırarak, haksız kazanç elde etmenin ve devlet ihalesi almanın etkili bir aracı haline dönüştürmüştür. Türkiye medya tarihinin kara sayfalarını oluşturan '28 Şubat yayıncılığı' da bu yozlaşma ortamında hayat bulmuştur.

Sonraki yıllarda Türkiye'nin siyasi hayatında çok önemli kırılmalara da yol açan 90'lı yıllardaki bu süreç, sonraki on yılda, başta sahiplik yapısı olmak üzere medya sektöründe de büyük değişimlere neden olmuştur. Devlet iç borçlanma senetleri getirilerinin görece düşüş gösterdiği ve bankaların ana faaliyet konularına (kredilendirme işlevine) ağırlık vermeye başladığı, risk yönetimine ilişkin uluslararası standartların titizlikle uygulandığı ve denetlendiği, banka iflaslarında

sorumluları çok ağır yaptırımlarla karşı karşıya bırakan kanunların uygulamaya konulduğu bu yeni süreçte, medya-banka ilişkileri eskiye kıyasla çok daha sağlıklı bir işleyişe kavuşmuştur. Medya-siyaset ilişkilerinde ise aynı iyimser tablonun söz konusu olduğunu ifade etmek mümkün değildir.

Kuşkusuz medya-sermaye-siyaset ilişkileri açısından 2002-2012 arasındaki yeni 10 yıllık dönem de incelemeye değer önemdedir. Ancak sosyal bilimler çatısı altındaki bu tarz konularda kapsamlı tespitlerin yapılabilmesi, çoğu zaman analiz konusu dönemin üzerinden belli bir sürenin geçmesini gerektirmektedir. Örneğin bu çalışmada esas alınan dönem, zaman içinde güç dengelerinin değişmesi sonucu kamuoyu tarafından bilinmeyen bazı olayların taraflarca dile getirilmesinin, yaşanan hukuksuzluklara ilişkin başlatılan mahkeme süreçlerinin neticelenmesinin, bu konuda kaleme alınmış diğer yayınların ve ilgili kurumlar tarafından sonraki yıllarda hazırlanan nihai raporların ışığında ele alınmıştır.

Medya-sermaye-siyaset ilişkileri konusunda Türkiye'nin yarınları için çok önemli dersler içeren bu süreci farklı bir bakış açısı ile analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada dile getirilen temel sorunların bir daha yaşanmaması açısından, son derece etkili bir kontrol mekanizması olan medya gücünün kendi doğal mecrasında işletilmesinin önemli katkısı olacaktır. Piyasaların eskisine göre çok daha kırılgan olduğu ve uluslararası finansal risklerin son derece canlı olduğu günümüzde, medya gücünün çıkar amaçlı olarak finansal piyasalar üzerinde yeniden denenmesinin, bu defa üstesinden gelinemeyecek hasarlara yol açabileceği düşünülmektedir. Bu itibarla, medya sahiplerinin serbest piyasanın işleyişine ve eşit rekabet koşullarına zarar verecek olası tekelleşme çabalarına etkili bir biçimde engel olunmalı, daha önemlisi, medya sermayedarlarının devlet ihalelerine iştirak edebilmeleri hususundaki sınırlamalar daha da katılaştırılmalı ve tavizsiz biçimde uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

Arslan, A (2001) Türk Medya Elitleri: Bir Durum Tespiti, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Sayı:8, s.135-164.

Ayan, E (2007) Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel-II Uzlaşısı, İstanbul: Beta Yayınları.

Ayan, E (2010) *Siyasi ve İktisadi Yapı Ekseninde Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Analizi*, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt:47, S:544, s.27-46.

BDDK (2001a) Basın Açıklaması: İhlas Finans Kurumu A.Ş.'nin Faaliyet İzninin Kaldırılması, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/Basin_

Aciklamalari/208810.02.2001%203.pdf. (Erişim Tarihi: 2 Eylül 2011)

BDDK (2001b) BDDK Kararı, İhlas Finans Kurumu A.Ş.'nin Faaliyet İzninin Kaldırılması,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/BDDK_Kurul_

Kararlari/8150171.pdf. (Erişim Tarihi: 2 Eylül 2011)

BDDK (2009) Çalışma Tebliği, Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi, İkinci Baskı,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/7378Krizden%20%C4%B0stikrara%20T%C3%BCrkiye%20Tecr%C3%BCbesi.pdf.

(Erişim Tarihi: 2 Eylül 2011).

Bostancı, N (2011) Siyaset ve Medya: Alacakaranlığın İki Atlısı, İstanbul: Özgür Yayınları.

Çakır, H (2008) *Osmanlı Dönemi Basın-Siyaset İlişkilerinde Şantaj, Rüşvet ve Ödenekler*, Zülfikar Damlapınar (Der), Medya ve Siyaset, Konya: Eğitim Kitabevi.

Demir V (2006) Medya Etiği, İstanbul: Beta Yayınları.

Demir, V (2007) Türkiye'de Medya siyaset İlişkisi, İstanbul: Beta Yayınları.

Günal, M (2001) Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği, Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayınları.

Karaca, E (2003) Bir Medya İmparatorunun Öyküsü, İstanbul: Karakutu Yayınları.

Kaya, A.R. (2009) İktidar Yumağı: Medya Sermaye-Devlet, İstanbul: İmge Kitabevi.

Kazgan, G (2008) Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kıvanç, T (2008) *Kavgada Yumruk Sayılmaz*, Yenişafak, 19.08.2008.

Koloğlu, O (2006) Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi, İstanbul: Pozitif Yayınları.

Sağnak, M (1996) Medya-Politik, İstanbul: Eti Kitapları.

Soysal, B (2009) Türkiye'de Bitmeyen Ekonomik Kriz, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Topuz, H (2003) II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

TBB (2011) Banka ve Sektör Bilgileri, İstatistiki Raporlar, Seçilmiş Rasyolar, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Tum_Raporlar.aspx. (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2011)

TCMB (2011) *EVDS Arşivdeki İstatistikler (Hazine), Konsolide Bütçe*, http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html. (Erişim Tarihi: 22 Eylül 2011)

TMSF (2009a) Raf Temizliği, Etibank, http://www.raftemizligi.com/. (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2011)

TMSF (2009b) Raf Temizliği, İmar Bankası, http://www.raftemizligi.com/. (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2011)

TMSF (2009c) Raf Temizliği, Pamukbank, http://www.raftemizligi.com/. (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2011)

TMSF (2009d) Raf Temizliği, İktisat Bankası, http://www.raftemizligi.com/. (Erişim Tarihi: 25 Eylül 2011)

Uslu, Z K ve Bilgili, C (2009) Medya Eleştirileri 2009: Bilinç Endüstrisinin İktidar ve Siyaset Pratikleri, İstanbul: Beta Yayınları.